

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42
Şubat 2016 February 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

MEHMET ÂKİF'İN ŞİİRLERİNE HÜKMEDEN "NESİR DİLİ"*
POSSESSING USE OF PROSE IN MEHMET AKIF'S POETRY

Servet KARÇIĞA**

Öz

Mehmet Âkif Ersoy daha çok şairlik kimliğiyle ve şiirleriyle ön plana çıkmış bir edebiyatçı ve fikir adamıdır. O, edebiyatı dolayısıyla şiirlerini halka ulaşımda bir araç olarak kullanır. Derdi ve ıstıraplı olan Âkif'in amacı halkı yanlış Batılılaşmaya ve hurafelere karşı uyarmak; milli ve manevi değerlerin korunmasını sağlamaktır. Ne var ki şiir bu gibi düşüncelerin aktarılması için çok elverişli değildir. Bir yandan doğuştan gelen ve mizacına mâl olmuş şairlik, diğer yandan halka bir şeyler anlatma arzusu. Şiirden vazgeç(e)meyen Âkif, çözümü manzum hikâye türünde bulur. Bu nedenle nesir dili onun şiirlerinde farklı özellikleriyle çok yer tutar. Bu çalışmada öncelikle nesir dili ve şiir dili hakkında bilgi verilecektir. Sonra Mehmet Âkif'in nesir dilini şiirlerinde neden ve nasıl kullandığının sorularına cevap aranacaktır.

Anahtar kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, Safahat, Şiir Dili, Nesir Dili, Manzum Hikâye.

Abstract

Mehmet Akif Ersoy is an outstanding intellectual and a man of letters with his poems and poet identity. He uses literature so to say poetry, as a means of reaching the public. Worrying and hurting Akif's aim is to warn the public for the false westernization and superstitions and protecting the moral and national values. However, poetry is not very suitable to convey these kind of ideas. On one side his innate ability as a poet, on the other side his desire of reaching the public, Mehmet Akif who can not give up on poetry finds his way out in poetic story. As a result, prose language with its distinctive features take a prominent place in his poetry. In this study, primarily you are going to be informed about the prose language and the poetry language. Afterwords, questions regarding how and why Mehmet Akif uses prose language in his poetry are also going to be answered.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Safahat, Poetry Language, Prose Language, Poetic Story.

I. Giriş: Nesir Dili ve Şiir Dili

İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özelliklerin başında dil gelir. Dilin temeli söze dayanır. İnsanlığı var olduğu günden beri duygu ve düşüncelerini güzel bir şekilde söyleme çabası içindedir. Bu çaba beraberinde tarihi insan kadar eski olan edebiyatı doğurmuştur. Edebiyat dili, geleneksel anlayış içinde, yüzyıllar boyu iki şekilde tasnif edilmiştir: Nesir ve nazım.

Sözlükte "yayma, saçma, manzum olmayan söz" (Devellioğlu, 1998: 824) anlamlarına gelen nesre günümüzde "düzyazı" (TDK, 2011: 1766) denmektedir. Ansiklopedik *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nde ise nesrin anlamına ve nerede nasıl kullanıldığına dair şu bilgiler yer almaktadır:

"Nesir, duygu ve düşüncelerin, şiirdeki biçimsel özelliklere bağlı kalınmadan, düz ve serbest bir şekilde anlatılmasıdır. 'doğal konuşma tarzındaki sözlere' de nesir denir çoğu zaman. Nesir, şiirin sayfa üzerindeki farklı görünüşünden, özenli yapısında ilk bakışta ayrılır; dille anlatımın iki yolundan biridir. Şiire göre 'sıradan, yaygın, daha az rafine, pervasız' bir üslup için düzyazı daha uygundur, gerçeklerin ifadesinde, nesrin 'güven verici sağlamlığı'ndan söz edilir.

Biçimsel sınırlamalar olmadığından nesir, çeşitli bilim dallarının ve alanların bilgi aktarımında kullanıldığı en önemli vasıtadır. Aynı zamanda 'düzenli düşünme egzersizi' olan düzyazı, düşüncelerin anlatılmasına oldukça elverişlidir. Tarih, felsefe, fen, eleştiri, deneme, edebiyat tarihi vb. dallarda nesir, daha ziyade bilgi aktarmak, izah etmek, açıklamak, yorum yapmak amacıyla kullanılır. Hikâye, roman ve tiyatro gibi türlerde nesir, hikâye etme vasıtasıdır. Mektup ve hatıra türünde ise duyguların sergilenmesine hizmet eder." (Karataş, 2011: 435)

Görüldüğü üzere nesir dili; açıklamak, bilgi aktarmak, hikâye etmek amacıyla kullanılan bir türdür ve bu özellikleri ile şiir dilinden ayrılır. Şiir dili ise bünyesindeki ahenk, ritim, kafiye, ölçü, söz sanatları gibi biçimsel öğelerle daha çok duygulara hitap eden bir türdür. Mısralardan oluşan şiir dilinde genelde bir estetik kaygı vardır. Bu nedenle bu dil, daha sanatkârane ve özenlidir. Nesir dilinde eserler, bu dilin kendine mahsus bir üslubu olmasına rağmen şiire göre daha az emek harcanarak yazılır. Nesir dilinin temelini düşünce oluşturur. Bu nedenle yazarlar, fikir ve bilim adamları düşüncelerini, bilgi ve birikimlerini aktarmada nesir dilini tercih etmektedirler. Farklı dönemlerde farklı şairler de farklı mülâhazalarla şiirde

* Bu makale, 16-17 Ekim 2014, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uluslararası 3 Ülke 3 Düşünür, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbâl, Bahtiyar Vahapzade Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş hâlidir.

** Arş. Gör. Dr., Murat Hüdavendigar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, servet.karciga@mhu.edu.tr

nesir dilini bilinçli ve tercihli olarak kullanmışlardır. “Değişik şartlar altında, çeşitli kültürel ve politik sebeplerle Türk şiiri, gittikçe nesirleşmiş, özellikle Milli edebiyat devresinde, durumları ve olguları; daha da önemlisi bazı his ve fikirleri şiir yoluyla halka aktarmak isteyen şairler, şiirden ve şiirin doğasından feragat etmek pahasına şiire nesri, nesir terbiyesini, nesir cümlesini sokmuşlardır.” (Samsakçı, 2012: 2713) Aslında nesir dili Tanzimat edebiyatı döneminde şiir diline yaklaşmaya başlamış; bu süreç Servet-i Fünun edebiyatında ivme kazanmış, Milli edebiyat devresinde ise zirveye ulaşmıştır.

II. Mehmet Âkif’de Nesir Dili

Nesir dilini tercihli ve bilinçli kullanan yazar ve şairlerimizden biri de Mehmet Âkif Ersoy’dur. Daha çok şairlik kimliğiyle ve şiirleriyle ön plana çıkmış bir edebiyatçı ve fikir adamı olan Mehmet Âkif, edebiyatı dolayısıyla şiirlerini halka ulaşımda bir araç olarak kullanır. Derdi ve ıstırapı olan Âkif’in amacı halkı yanlış Batılılaşmaya ve hurafelere karşı uyarmak; milli ve manevi değerlerin korunmasını sağlamaktır. Ne var ki şiir dili bu düşüncelerin aktarılması için çok elverişli değildir. Bir yandan doğuştan gelen ve mizacına mâl olmuş şairlik, diğer yandan halka bir şeyler anlatma arzusu... Şiirden vazgeç(e)meyen Âkif, çözümü nesir dili ile şiir dilinin özelliklerini birlikte barındıran manzum hikâye türünde bulur. Nesir dili onun şiirlerinde farklı özellikleriyle çok yer tutar.

1. Neden Nesir Dili?

“Safahat gibi nesir yazılmadı”
(Mehmet Âkif Ersoy)

Mehmet Âkif Ersoy, Türk edebiyatında bilinen ve hakkında en çok araştırma yapılan kişilerin başında gelir. Bunda, İstiklal Marşı’nın ve şairin yaşadığı dönem itibarıyla şiire yeni bir anlam ve misyon yüklemesinin rolü büyüktür. Sanatını dolayısıyla şiirini davası olarak gören ve bunu samimi ama gerçeklikten taviz vermeden dile getiren şair, halk tarafından çok benimsenmiş, sevilmiş ve takip edilmiştir. Aruzu, Divan edebiyatı geleneğinden sonra, sade bir dille yazılan şiirlerde en etkili kullanan üç şairden¹ biri olarak gösterilen Âkif’in diğer bir özelliği de şiir dilini nesir diline yaklaştıran iki büyük şairden biri² olmasıdır. Âkif’in neden nesir diline yaklaştığı sorusunun cevabı sanat, edebiyat ve şiir hakkındaki düşüncelerinde mevcuttur. “San’at san’at içindir düsturu ölmüştür. Cemiyete, hayata yaramayan san’at yerin dibine batsın.” (Ersoy, 2006: 67) diyen Mehmet Âkif, edebiyat ve şiirde sosyal faydayı ön planda tutar.

“Edebiyatı nasıl telakki ettiğimizi, nasıl bir meslek tutmak istediğimizi şimdiye kadar çıkan yazılarımız elbette göstermiştir. Şiir için, edebiyat için “süs”, “çerez” diyenler var. Karnı tok, sırtı pek milletlere göre bu söz belki doğrudur. Lakin bizim gibi aç, çıplak milletlere süsten, çerezden evvel giyecek lâzım. Onun için ne kadar süslü, ne kadar tatlı olursa olsun, libas hizmetini, gıdâ vazifesini görmeyen edebiyat bize hiç söylemez.” (Ersoy, 2006: 107)

“Hayır, hayal ile yoktur benim alış verişim/İnan ki her ne demişsem görüp de söylemişim.” diyen ve her fırsatta hakikati realist bir şekilde bazen de natüralizmin tesiriyle dile getiren Mehmet Âkif, şiirle ilgili düşüncelerini Safahat eserinin başında yer alan şu dizelerle açıklar:

*Bana sor sevgili kari’, sana ben söyleyeyim,
Ne hüviyette şu karşıda duran eş’arım:
Bir yağın söz ki, samimiyeti ancak hüneri;
Ne tasannu’ bilirim, ne san’atkârım.* (Ersoy, 2006: 2)

Bir şair olduğu kadar, hatta şairliğinden daha çok bir idealist olan Mehmet Âkif (Okay, 2005: 19) şiirlerini ideali uğruna kullanan bir fikir adamıdır. Derdi ve ıstırapı olan şairin amacı halkı bilinçlendirmek, halka yararlı olmaktır. Sırf bu yüzden şair, gençlik yıllarında Divan edebiyatı geleneğinde yazdığı gazellerini imha eder.

“Gençlik devrimde idi. Gazeliyata dair çok şiirler yazdım. Müteaddit defterler doldurdum. Bir aralık bunların birini kaybettim. Buna çok yandım, yıkıldım. Fakat bilahare şiirimi içtimai mevzulara tahsis edince o defterin kaybolmasına hiç acımadım. Diğer defteri de kendi ellerimle imha ettim. Neşretmediğim şiirler pek çoktur” (Okay, 2005: 80)

“Şu halde Âkif, edebiyatta faydayı birinci plana almakta ve onu, kökü edeple beraber düşünmektedir.” (Yetiş, 2006: 80) Hal böyle olunca şair bilinçli olarak nesir diline başvuracaktır. Çünkü şiirin dili, içerik yönüyle çok faydacı ol(a)mamaktadır. Şair bu durumun farkındadır. Biraz da tevazu takınarak “İtiraf” şiirinde bu durumu şöyle dile getirir.

*Safahat’ımda, evet, şi’r arayan hiç bulamaz
Yalnız, bir yeri hakkında “Hazin işte bu!” der.
Küfe? Yok. Kahve? Hayır. Hasta? Değil. Hangisi ya?
Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömr-i heder!(s.140)*

¹ Üç şair: Tevfik Fikret, Yahya Kemal Beyatlı ve Mehmet Akif Ersoy’dur.

² Şiir dilini nesir diline yaklaştıran iki büyük şairden biri **Tevfik Fikret** diğeri **Mehmet Âkif Ersoy**’dur.

Yukarıda Mehmet Âkif Ersoy'un sanat anlayışı açıkça görülmektedir. Şairin tevazusunu göz önünde bulundurarak kendisinin yazdığı ve bizim de manzum hikâye olarak tanımladığımız "Küfe", "Kahve", "Hasta" manzumelerini şiir olarak değerlendirmediklerini görüyoruz. Aslında şair bir arayışın içindedir. Otuzlu yaşlara kadar yaşadığı çevrenin tesiriyle Divan edebiyatı geleneğinde bireysel konulu şiirler yazan şair, II. Meşrutiyet'ten sonra sanat anlayışında değişikliğe gider. Bu döneme denk gelen ve *Safahat'*ına almadığı bir manzumesinde bu durum açıkça görülür:

*Müstakbeli şi'rimin açık mı?
Şair olamam, o belli zâten
Bir nâzım olur muyum acep ben?
Nesrimde rekâket olmasaydı;*

*Evvvelce gözümde dolmasaydı,
Hiç nazma temayül eylemezdim.
Bir beyt sadece beyit söylemezdim.
Heyhat, bir iptila imiş bu,
Ben bilmez idim, hata imiş bu.*

Bu manzumede Âkif'in şiir hakkındaki düşüncesinin bu şiirden önceki dönem yazdığı şiirleriyle ilgili olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir. Artık içtimai meselelere yönelen şair nesir türlerinde eser vermek istemektedir. Ne var ki nesirde başarısız olduğu inancı onu tekrar nazma doğru itmiştir. (Okay, 2005: 39) Şairin nesir yazmamasının nedenlerinden biri de şair tabiatlı olmasıdır. Her ne kadar ona göre şairlik doğuştan gelen bir yetenek olmaktan daha çok çalışmakla kazanılabilecek bir meziyet olsa da Âkif'in mizacında şairliğin olduğu muhakkaktır. Tanzimat edebiyatının ikinci nesline ve özellikle Servet-i Fünûn dönemine şahitlik eden Âkif'in mizacında şiirin yer edinmesinde yetiştiği ortamda, edindiği çevrede, aldığı eğitimde hep şairlerin olmasının da etkisi vardır. Her ne kadar *Safahat'*taki ilk şiirlerini otuz bir yaşında yazmış görünse de gençlik yıllarında şiirler yazdığı bilinmektedir. Mithat Cemal'le arasında geçen bir konuşma bu duruma şahitlik eder:

— *Siz de bir gazelinizi lütfetseniz!*
— *Gazelim, mazelim yok ki benim! Çocukken tek tük bazı gazeller yazmıştım, yırttım attım.*
— *Hafızanızda vardır elbet!*
— *Yazdığım yetmiyormuş gibi bir de ezberleyecek miydim? (Kuntay, 1997: 18)*

Şairin halkın yararına olmayan şiire karşı olduğu açıkça aşikârdır. Belki de kendisine kadar şiirde bu denli sosyal faydayı kullanan şairler olmadığından Âkif, şairlik mesleğine de mesafe koyar. Bu durum *Asım* şiirinde kendisini temsil eden Hocaşâde ile Köse İmam arasındaki diyalogda karşımıza çıkar.

*Hangi bir fende teâli edebildin evlât
Hangi sanatta rûsûhun göze çarpar? Anlat!
Ulemadan mı sayıldı, fukahadan mı?
— Hayır!
Ya siyasi mi nesin? Kendine bir meslek ayır!
— Şairim.
Olmaz olaydın: o ne yüzler karası!
Bence dünyadaki işsizlerin maskarası!
— Affedersin onu!
— İmkânı yok etmem, ne demek!*

Şi're meslek diye oğlum, verilir miydi emek? (s. 343)

Aslında Âkif, şiire ve şairliğe karşı değildir. Onun karşı olduğu durum, halkın yararına olmayan şiir anlayışınadır. Kendince, yaşadığı devrin insanları buhran yaşamakta ve inkisar içinde bulunmaktadır ve bu durumun vahametinin resmedilmesi, tablolaştırılması; insanlığın bu durumdan bir an önce kurtulması, derlenip toparlanması için ikaz ve öneriler gerekmektedir. Buna şiirin olanakları elverişli olmadığı için Âkif şiirde bilinçli ve tercihli olarak nesre yaklaşır.

2. Nasıl Bir Nesir Dili?

Şairane bir ruhla içinde yaşadığı cemiyetin ıstıraplarını yüklenen bir irade (Okay, 2005: 41) olan Âkif, insanları hurafelere, ahlaki yozlaşmaya, dinden uzaklaşmaya karşı uyarmak, bilinçlendirmek için nesir dilinin olanaklarından yararlanır. Şiir dilinde bu olanak manzum hikâyeye ya da şiirde tahkiye unsurlarıyla mümkündür.

Manzum hikâyeye manzum biçimde yazılan tahkiyeli metindir. Bir olay çevresinde gelişmesine rağmen düzyazı biçiminde yazılmayan manzum hikâyeye, genel bir ahenk kaygısı güdülerek oluşturulur. Bir bakıma, şiir ve düzyazının kimi özellikleriyle yazılan karma bir türdür. (Karataş, 2011: 378) Manzum Hikâyede şiire ait vezin, kafiye gibi unsurlarla tahkiyeye ait vak'a, zaman, mekân, şahıs kadrosu, anlatıcı gibi unsurlar bulunur. Tahkiye, (anlatı, hikâyeye etme, öyküleme) narrative terimine karşılık bulunan bu terim,

zihinde kurgulanan bir durumun, olayın öyküleme yoluyla anlatılması anlamında kullanılmaktadır. (Karataş, 2011: 571)

Mehmet Âkif Ersoy'un şiirlerinde nesir dili daha çok manzum hikâyelerinde karşımıza çıkar. Tahkiye unsurlarına sıkça yer veren şair, Türk edebiyatında manzum hikâyeyi en etkili kullanana iki şairden biri olarak kabul edilir. Mehmet Âkif, bir yönüyle manzum hikâye türünde başarılı kabul edilen diğer şair Tevfik Fikret'ten ayrılır. O da Fikret'in bu türdeki şiirlerinin sayısının ve hacminin Âkif'in şiirlerine göre daha az olmasıdır. Bir de manzum Hikâye türünün unsurları olan olay, mekân, zaman ve kişiler Âkif tarafından daha yoğun kullanılmasıdır. Kıyaslama üsluba gelince; Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Âkif'in şiir dilinden çok uzaklaştığını ve nesir diline yaklaştığını eleştirel bir şekilde söyler:

"Mehmet Âkif, Fikret'in biraz daha sade dil kullanan, aruzu gündelik cümlelere daha iyi uyduran bir şakirdi idi. Fikret aruzla ezan okutmuştu, o, iskambil oynattı, öteberi sattırdı, düğün dernek yaptırdı, velhasıl aruzu hemen gündelik mevzua soktu, fakat bunu şiirin bir kazancı zannetmemelidir, çünkü bu tecrübeleri yaparken mısra bir nesir haline getiriyordu." (Tanpınar, 2004: 153-155)

Şiirde mükemmeliyetçi bir anlayışa sahip olan Yahya Kemal'in izinden giden ve şiirde musikiye, ritme, ahenge önem veren Tanpınar, eleştirisini bir adım daha ileri taşıyarak Âkif'in şairliğini ve şiirlerini sorgular ve "Şiir nesirde harap olur; o, halde nesir tamamen atılmalıdır. Âkif'in kusuru nedir? Yedi cild içinde bir satır şiir bulunmayışı." (Tanpınar, 2004: 212) yorumunda bulunur.

Mehmet Âkif'le ilgili değerlendirme yapan Orhan Okay, bazı araştırmacıların Âkif'in şairliğiyle ilgili görüşlerini şöyle dile getirir:

Âkif'in şairliği münakaşa konusu olmuştur. Manzum hikâye yazarı, vaiz gibi sıfatlar, ona kolaylıkla yakıştırılmak istenmiştir. (Okay, 2005: 48) İyi bir nazım ustası, güçlü bir hatip, bir manzum hikâye yazarı, ahlâkî ve hikmetli manzumelerin sahibidir, fakat şair değildir. (Okay, 2005: 63) Okay, Safahat'ta kuru ve didaktik manzumelerin de yer aldığını söylemeliyim. (Okay, 2005: 49) dese de Âkif'in bu durumunun sadece manzum hikâye türünde kısmen ortaya çıktığını, yaşadığı dönem itibarıyla şairin üslubunda gerek dilde gerekse seste lirizmi yakaladığını söyler.

Kâzım Yetiş ise Mehmet Âkif'in tartışılan yönünün manzum hikâye türünden kaynaklanmadığını düşünür: Âkif için "Manzum hikâye konusundaki başarısı değil, edebiyatımızda "nazım lisanı ile tahkiyenin müessisi olduğu konusu tartışılır." der. (Yetiş, 2006: 53)

Aslında Mehmet Âkif Ersoy da kendi üslubunun farkındadır. Yakın arkadaşı Mithat Cemal bu farkındalığı Âkif'le ilgili monografisinde aralarında geçen şu diyalogla dile getirir:

Hiç kimse, insanları, nesir de bile senin nazmındaki kadar konuşuramadı. Meselâ şu muhavere:

— Kırık

— Değil

— Alimallah kırık.

— Değil billah!

— Yeminsiz oynamazlar ki, ah çocuk ah!

"Mahalle Kahvesi" isimli şiirinden aldığım bu muhavereyi başkasının eseri gibi dinledi sonra gülerek:

— "Evet" dedi. "Safahat gibi nesir yazılmadı"

Gurura benzeyen bu sözünde bile bir tevazu vardı: Safahat'ın bütün kıymeti, nesir kadar tabii olmaktan ibaret olmaktan kalıyordu. Nazım diline soktuğu muhavere için de:

"Bunlara kim tenezzül etse yapar" diyordu. (Kuntay, 1997: 353)

Burada tartışılacak durum: "Şiirde nesre yaklaşmak bir kusur mudur?" sorusudur. Şiirde nesre yaklaşmak salt şiiri musiki, ritim, ses, ahenk unsurlarından müteşekkil görenler için kusur görünse de bunun tamamen doğru olmadığı kesindir. Öyle olsaydı mensur şiir ve manzum hikâye türleri ortaya çıkmazdı. Burada Âkif'e en sert eleştirileri yapanların konu manzum hikâye türünde yazan veya şiirde nesre yaklaşan diğer şairlere geldiğinde sustuğu görülür. Bunun nedeninin Âkif'in üslubundan ziyade şairin ahlakı, sanat anlayışı ve şiirlerinin içeriğiyle ilgili olduğu da aşikârdır.

Mehmet Âkif, lirik şiirleri dışında, bilhassa manzum hikâyelerinde ve tasvirlerde şair değil, romancı gibi hareket etmiştir. (Okay, 2005: 63) Âkif'in nesir diline yaklaştığı şiirlerinin başında *Fatih Camii, Küfe, Hasta, Hasır, Bayram, Selma, Meyhana, Mezarlık, Kör Neyzen, İstibdat, Seyfi Baba, Hürriyet, Dirvas, Ahiret Yolu, Bebek Yahut Hakk-ı Karar, Kocakarı ile Ömer, Köse İmam, Mahalle Kahvesi, Asım* gelir. Hacimce diğer şiirlerinden fazla olan bu şiirlerin yanı sıra; Akif, diğer şiirlerinin bazı bölümlerinde de tahkiye yöntemi ve diyaloglarla nesir diline yaklaşır. Yüz sekiz manzumeden oluşan Safahat'ın otuz beş şiiri manzum hikâye (Uç, 2000: 7) türündendir. Sayıca manzumelerin neredeyse üçte bir oranına sahip olan manzum hikâye türlerindeki şiirlerinin mısra sayısına bakılınca, hacimce, Safahat'ın yarından fazlasının bu türün etkisiyle nesir dilinin olanakları ile yazıldığı görülür.

Mehmet Âkif, nesir dilinin hâkim olduğu şiirlerinde hurafeler, yoksulluk, ölüm, aile, din, ahlaki yozlaşma, özgürlük, tefrika, cehalet gibi konuları işler. Şair, bazı şiirlerini de nesir dilinde yazılan ayetlerden, hadislerden ve tanınmış kişilerin veciz sözlerinden oluşan öndeyişlerden³ hareketle yazar.

Âkif, manzum hikâyelerinde ve tahkiye yöntemine başvurduğu şiirlerinde nesir dili bir anlatıcının bakış açısıyla mekân tasvirlerinde, fiziki portrelerde, diyaloglarda, monologlarda karşımıza çıkar⁴ Bu şiirlerde vakalar, mesnevi ve halk hikâyelerinde görüldüğü gibi, kişi, zaman ve mekân unsurlarıyla bir olay örgüsünde cereyan eder. Manzum hikâyelerindeki kişiler ya tarihi ya da etrafında gördüğü, tanıdığı, bildik kişilerdir. Bu şiirlerde mekân genelde sosyal mekânlardır. Evin içi belki de mahremiyeti çağrıştırdığı için bu şiirlerde yok denecek kadar azdır. Mahalle, kahvehane, mektep, cami gibi umuma açık mekânları kullanan şair, zaman da ise daha çok reel zamanı tercih eder. Ayrıca şiir dilinde nadir görülen soru cümleleri, ünlem cümleleri ile yapısına göre birleşik cümleler, bağlı cümleler ve sıralı cümleler Akif'in şiirinde nesir dilinin bir gereği olarak sık geçer.⁵

III. Sonuç

"O (Mehmet Âkif) mağrur olduğu için mütevazı idi. Tevazu onda gururun zekâsıydı. Eserleriyle heyeti içtimaiyenin ahlakını düzeltmeye kalkması da gururunun sanatlaşmasıydı. Zamanındaki cereyanların önüne dikilmesi de bir dağın gururuydu. Kendini dağ sanan adam bir su parçası kadar serseri ve güzel

³ Öndeyiş örneği

"Ya Muhammed, de ki: Ey mülkün sahibi olan Allah'ım, sen mülü dilediğine verirsin; sen mülkü dilediğinin elinden alırsın; sen dilediğini aziz edersin; sen dilediğini aziz edersin; hayır yalnız senin elindedir; sen, hiç şüphe yok ki her şeye kadirsin." (Al-i İmran süresi 26. âyet) (Hakkın Sesleri s. 183)

⁴ Diyalog örneği:

— Biletçi, mösyö, tren kaçta kalkacak acaba?
— Ayağımı Ezdin adam... Patlıyor musun ne zorun?
— Vurursam ağzına?...
— Yahu! Gürültünüz ne? Durun!
— Yavaş be!
— Çüş be! Gözün kör mü?
— Pardon!... (Berlin Hâtıraları s. 300-301)

Mekân tasviri örneği

Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
Sonunda bir yere saptım ki, önce bilmezdim.
Bitince bir sıra ev, sonra bir de vîrâne,
Basık tavanlı, karanlık, sefil bir dükkân;
İçinde bir masa, yâhud civar tabutluktan
Atılma çok ölü görmüş acıklı bir teneşir
Yanında hurdası çıkmış bir eski püskü sedir... (Meyhane, s. 33)

Fiziki portre örneği

Cilz bacaklarının dizden altı çırcıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümülü alınının üstünde sâde bir çember... (Küfe, s. 21-22)

Monolog örneği:

— Beni kürsüde görüp, va'zedecek sanmıyoruz;
Ulemadan değilim, şeklime aldanmıyoruz!... (Süleymaniye Kürsüsünde, s. 149)

⁵ Soru Cümlesi Örneği

O, can alıp veredursun, bilir misin bu ne der? (Berlin Hâtıraları, s. 312)

Ünlem Cümlesi

Vay Hocam! Vay gözümün nuru efendim, buyurun!(Asım, s.339)

Birleşik cümle Örneği

Ki'li birleşik cümle: Şu ses ki mevc-i bülendiyle çalkalanır melekût (Fatih Kürsüsünde, s. 232)

İç içe birleşik cümle: Herifin ilk işi "Tekmil hocalar gelsin!" der. (Asım, s. 370)

Girişik birleşik cümle: Eskiden zurnalar öttükçe feza inlerdi (Asım, s. 363)

Bağlı cümle Örneği

Okur da öyle girer hem ayakta beklerdik. (Mahalle Kahvesi, s. 109)

Sıralı cümle Örneği

Uzandı testiye, yağ koydu, sonra un kattı.. (Kocakarı ile Ömer, s. 89)

şair olamazdı. "Yokum!" diyordu. Hâlbuki yokluğunun üslubu, vezni ve kafiyesi, planı vardı ve mahviyetini bina gibi kuruyor, her yerden görünsün istiyordu."

(Mithat Cemal Kuntay)

Nesir dili duygu ve düşüncelerin, şiirdeki biçimsel özelliklere bağlı kalmadan yan yana gelen cümlelerle düz ve serbest bir şekilde anlatılmasıdır. Şiir dili ise mısralardan oluşan ve bünyesinde ahenk, ritim, kafiye, ölçü, söz sanatları gibi biçimsel öğeleri barındıran bir terkiptir. Şiir dili daha sanatkârane ve özenli iken nesir dili kendi içinde üslup barındırmasına rağmen daha az emek isteyen bir ameliyedir. Bu nedenle yazarlar, bilim adamları düşüncelerini, bilgi ve birikimlerini aktarmada nesir dilini tercih ederler. Türk edebiyatından nesir dilinin olanaklarını şiirlerinden kullanan şairler de vardır. Şiir dilinin nesir diline yaklaşması beraberinde manzum hikâye türünü ve şiirde tahkiye yöntemini getirmiş ve geliştirmiştir.

Manzum hikâye türünü en etkili kullanan şairlerin ilki Tevfik Fikret'tir. Bazı şiirlerinde sosyal meselelere temas etse de Fikret, manzum hikâye türündeki şiirlerinde daha çok bireysel konuların hâkim olduğu çevre tasvirlerini Batı tekniğiyle kullanır.

Tevfik Fikret'ten sonra şiirde nesir diline yaklaşan ve manzum hikâye türünde şiirler yazan şairlerin başında Mehmet Âkif Ersoy gelir. Şiire Divan edebiyatı geleneğinde gazellerle, terki-i bentlerle başlayan şair II. Meşrutiyet'in ilanı ile bireysel konuları işleyen bu şiir anlayışından vazgeçmiş hatta bu doğrultudaki şiirlerini imha etmiştir.

Derdi ve ıstıraplı olan Âkif, artık şiirde faydayı ön plana alarak halkı hurafelere, ahlaki yozlaşmaya, yoksulluğa, cahillığe, tefrikaya karşı uyarmak; halkın manevi değerlerine sahip çıkmasını sağlamak için şiirler yazmaya başlar. Ne var ki şiir dili bu konuların işlenmesine elverişli değildir. Bu nedenle şair bilinçli ve tercihli olarak nesir diline yaklaşır ve manzum hikâye türünde şiirler yazar. Monologların, diyalogların, tasvirlerin bir olay örgüsü dâhilinde kişi, mekân ve zaman öğeleriyle kullanılması; "hitabet ve belagat sanatlarıyla Batı edebiyatındaki teatral anlatımın iç içe geçmesi (Güneş 2012: 17) bu şiirlerde bir roman ve tiyatro izlenimi uyandırır. Bu izlenimin uyanmasında nesir dilinin hâkim olduğu manzum hikâyelerinin sayıca ve hacimce çok olmasının etkisi büyüktür.

KAYNAKÇA

- DEVELLİOĞLU, Ferit (1998). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- ERSOY, Mehmet Âkif (2006). *Safahat*, Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- GÜNEŞ, Mehmet (2012). *Servet-i Fünûn'dan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatında Manzum Hikâye*, İstanbul: Kitabevi.
- KARATAŞ, Turan (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Sütun Yayınları.
- KÂZİM, Yetiş (2006). *Bir Mustarip Mehmet Âkif Ersoy*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KUNTAY, Mithat Cemal (1997). *Mehmed Akif*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- OKAY, Orhan (2005). *Mehmed Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAMSAKÇI, Mehmet (2012). "Şiir Nesir Olmayan Söz müdür?" Nazım-Nesir Farkı, Şiirde Nesirleşme ve Mensur Şiirin İmkânı Üzerine", *Turkish Studies*, Volume 7/4, Fall, s. 2713-2724.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2004). *Edebiyat Dersleri*, Haz. Abdullah Uçman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi (2004). *Mücevherlerin Sırrı*, Haz: İlyas Dirin, Turgay Anar, Şaban Özdemir, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- TONGA, Necati (2009). "Mehmet Âkif'in Şiirlerinde Hasbihal Üslubu", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi 1. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu*, s. 621-631
- Türkçe Sözlük* (2011). Haz: Şükrü Haluk Akalın ve Diğerleri, Ankara: TDK Yayınları.
- UÇ, Himmet (2000). *Mehmet Akif ve Hikâye Sanatı*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.